

O METODICI IZVOĐENJA GRUPNIH ZANIMANJA

Grupno zanimanje je jedan od oblika organizacije vojne nastave koji omogućava da se sadržina određenog programa sa uspehom prenese na slušaoce, starešine i komande različitih predznanja i stepena uzdignutosti.¹ Ono je pogodno za izvođenje u svim trupnim jedinicama, počev od voda pa do najviše komande i ustanove. Posebno odgovara obuci pitomaca i slušalaca u školama. Pored toga, nije teško za organizovanje i jednostavno je. Važno je uočiti da pruža velike mogućnosti za stručno usavršavanje starešina, posebno u rešavanju taktičkih i operativnih zadataka u konkretnim uslovima.

Nezavisno od toga ko se uključuje u rad, ova forma obuke zahteva vrlo solidne pripreme starešina koji rukovode, a tako isto i samih slušalaca.

Posedovanje odgovarajućih veština pri rešavanju taktičkog zadatka kroz grupno zanimanje ima takođe veliki značaj. Starešine moraju dobro poznavati čitanje i tumačenje taktičkih znakova, rad sa dokumentima TKT, upotrebu raznih pomagala (taktičko-tehnički podsetnik, računar, razmernik, dijagram, šema, pregled i dr.) i tehniku rada pri proračunu inženjerskih sredstava za forsiranje reke, pri grupisanju artiljerije, sredstava PVO i zone dejstva sredstava NHB b/s, gubitaka i odnosa snaga, itd. Bez poznavanja svega ovoga teško se može zamisliti organizovan, sistematski i efikasan rad učesnika u toku rešavanja taktičkog zadatka. Zato je korisno da se te veštine za vreme pripreme grupnog zanimanja obnove i nauče.

Štabni trenazi ili grupno uvežbavanje javljaju se u ovom slučaju kao najpogodnija forma pripreme. Za grupna uvežbavanja npr. slušaoci se pripremaju po pitanjima i materijalu koji su im nastavnici precizirali i unapred dali. Pored teorijske pripreme teme slušaoci rade i praktično na karti po taktičkom zadatku koji je približan temi koja će biti na grupnom zanimanju. Na pripremama slušaoci, uz pomoć nastavnika, rade razne proračune. Ako npr. predstoji zadatak: „Napad divizije sa forsiranjem reke” tada slušaoci grupno uvežbavaju inženjerske proračune potrebnih sredstava za forsiranje reke. U okviru iste pripreme mogli bi se razraditi raspored i grupisanje artiljerije, trenirati vođenje radne karte, itd. Na ovim časovima nastavnik objašnjava i pokazuje, a slušaoci rade uz njegovu pomoć.

¹ Grupno zanimanje kao oblik organizacije i izvođenja nastave ne treba izjednačavati sa grupnim radom kao jednim od socioloških oblika grupisanja učesnika u nastavi (frontalnim, grupnim i individualnim), jer se svi ti sociološki oblici rada mogu veoma uspešno primenjivati i pri izvođenju grupnog zanimanja.

Podela grupnih zanimanja. Ova zanimanja mogu da se dele prema mestu gde se izvode, prema vrstama zadataka, metodu izvođenja i prema postavljenom cilju.² Prema mestu gde se izvode grupna zanimanja mogu biti po karti, na zemljištu, na reljefu, reljefnoj karti i kombinovano. Prema vrstama mogu biti kompleksna i skraćena, a što se tiče metoda, mogu se izvoditi grupnim metodom, metodom rada komande i štaba³ i kombinovano.

Prema postavljenom cilju nastave grupna zanimanja mogu biti: pokazna, polupokazna, kontrolna i metoda. U ovom članku zadržaću se samo na nekim mišljenjima o metodici izvođenja grupnih zanimanja prema postavljenom cilju.

Pokazno grupno zanimanje ima za cilj da učesnicima praktično pokaže šta i kako treba da se radi po određenom zadatku na pripremi, organizaciji i rukovođenju borbenim dejstvima određenih jedinica i u različitim situacijama. Za ova zanimanja mora se jasno odrediti cilj koji se želi postići. Pored navedenog, cilj može da bude: ujednačavanje gledišta starešina-nastavnika po osnovnim pitanjima iz materije koju treba savladati; priprema i uvežbavanje nastavnika radi ovladavanja znanjima i veštinama iz teme da bi se osposobili za predstojeću vežbu ili grupno zanimanje sa jedinicom ili slušaocima i upoznavanje nastavnika sa širim materijalom od onoga koji će se predavati, provera njihove pripreme i poboljšanje metodike obuke.

Važnost izvođenja pokaznih grupnih zanimanja je, pored ostalog, i u tome što slušaoci na njima sagledavaju metode postupke pri rešavanju pojedinih pitanja i problema i vide kojim putem treba ići da bi se najbrže i što je moguće pravilnije donelo rešenje koje zahteva konkretna situacija, a to je i poseban cilj nastave pri rešavanju taktičkih zadataka. Ovo je tim važnije, jer se situacije u ratu veoma retko ili skoro nikako ne ponavljaju. Ovakva zanimanja se najčešće primenjuju kada slušaoci treba uvesti u novi način rada. Posebno je pogodan za škole usavršavanja i više vojne akademije, jer u njih stupaju mlađe starešine, ljudi sa manje iskustva iz rada štabova i komandi na pripremi, organizaciji i rukovođenju borbenim dejstvima. Zato pre rešavanja npr. operativno-taktičkog zadatka kojem slušaoci prvi put prilaze, dobro je kroz ova zanimanja pripremiti se za taj rad, jer se na taj način najbolje štedi vreme, a slušaoci najbrže dolaze do metoda rešavanja zadataka u ulozi pojedinih komandi i štabova kao i njihovih pojedinih organa. Prijava ovog načina rada je veoma korisna i kod novoformiranih komandi i štabova koji još nisu najbolje uvežbani u zajedničkom radu ili gde starešine ranije nisu radile na sadašnjim funkcionalnim dužnostima.

Uspeh ovakvih zanimanja zavisi, prvo, od pripreme nastavnika, ali i od slušalaca. Zato ove oblike grupnih zanimanja valja solidno pripremiti i ne dozvoliti nikakvu improvizaciju, jer to slušaoci zapražaju i na njih se negativno odražava. Neopravdano je što neki

² Ovo je samo jedna od mnogih mogućih varijanti podele grupnih zanimanja.

³ U sovjetskoj literaturi ovaj oblik izvođenja naziva se „grupno zanimanje sa elementima ratne igre“.

nastavnici za vreme izvođenja ovakvih zanimanja svoje procene, reperate, predloge, odluke, itd. čitaju, a kasnije od slušalaca traže da to predstavljaju šematski, grafički, tabelarno i rešenja izlažu sa radne karte. Slušaocima bi trebalo dati celokupan elaborat i sva primerna rešenja, ali uzorno oformljena na radnoj karti, sa šemama, grafikonima, tabelama, itd. Ovo se može dati učesnicima na početku ili na kraju izvođenja pokaznog grupnog zanimanja, dok je neka rešenja dobro dati i u toku samog izvođenja i obrade pojedinih pitanja. Kada će se i koji način davanja primernih rešenja primeniti zavisi od konkretnih uslova izvođenja grupnog zanimanja i mogućnosti odgovarajuće škole — komande. Svaki od gore navedenih načina ima svoje didaktičke vrednosti o kojima u konkretnim uslovima treba voditi računa, jer će od toga zavisiti kada će se i koji način primeniti. Često nastavnici izbegavaju da daju pismeno (grafički, šematski, itd.) primerna rešenja, izgovarajući se da slušaoci ne bi navikli na šablone, što je samo delimično prihvatljivo. Najčešće izbegavaju zbog toga što ta rešenja nisu stvarno primerno oformljena i pripremljena.

Iako se neki s tim ne slažu, ja mislim da za pokazna grupna zanimanja treba odabirati složenije i aktuelnije zadatke, jer kad se slušaocima oni praktično pokažu lakše će docnije samostalno raditi jednostavnije zadatke. No, i kod ovoga treba imati određene granice i polaziti od poznatog didaktičkog pravila u nastavi — od lakšeg ka težem. U ovom slučaju normalno je da nastavnici pokazuju teže teme i zadatke, tj. složeniju materiju, a da slušaoci posle samostalno i uz pomoć nastavnika rešavaju u početku lakše, jednostavnije i poznatije teme, a docnije teže.

Način izvođenja pokaznih grupnih zanimanja i uloga nastavnika i učesnika na njima može biti različita. Jedan nastavnik može biti u svim ulogama organa komande i štaba. Za vreme izvođenja zadatka on ima glavnu reč u svim pitanjima i na razne načine aktivira i ostale učesnike. Može više nastavnika pojedinačno, svaki po svome vidu, rodu i službi da sa slušaocima obrađuje samo svoju ulogu i pitanja iz oblasti svoga sektora. Ova se zanimanja mogu izvoditi i tako da se od nastavnika raznih rodova, vidova i službi, kao i organa štaba, formira komanda odgovarajuće jedinice, gde bi svi zajedno pokazali slušaocima kako rade komanda i štab u pripremi, organizaciji i rukovođenju borbenim dejstvima. Od ovoga bi slušaoci imali velike koristi, ali takva priprema zahteva dobro prethodno uvežbavanje nastavnika. Na isti ovakav način viša komanda može praktično prikazati svoj rad nižoj komandi. To bi znatno doprinelo osposobljavanju potčinjenih komandi i štabova.

Praksa je pokazala da se u nedostatku dovoljnog broja nastavnika ili usled njihove preuzetosti drugim zadacima i poslovima, a što je čest slučaj po vojnim školama, izraslijim slušaocima mogu unapred dati primerna rešenja i s njima pripremiti prikazivanje rada komandi i štaba. Jasno je da bi ulogu komandanta u ovom slučaju igrao sam nastavnik, a izabrani slušaoci ostale uloge koje su obavljali u svojim komandama pre dolaska u školu i koje solidno poznaju. Normalno je da ovakvi slušaoci bolje poznaju taj rad nego i sami nastavnici — opštevojne starešine.

Za pokazane zadatke mogu se u nekim slučajevima slušaoci odvesti u najbližu komandu ili ustanovu koje im mogu primerno pokazati rad komande i štaba. Mogu takva komanda i štab da dođu u školu i slušaocima praktično pokažu kako oni rade na zadatku.

Radi postepenosti i postupnosti u rešavanju zadataka može se primenjivati i takav metod da se slušaocima, pošto već poznaju teme i rad niže komande i štaba u raznim situacijama, odmah prikaže rad više komande, a kada se izdaju zadaci nižim komandama — slušaoci da ih rešavaju samostalno. Ovo se izvodi postepeno. Na primer, pokazno se obradi pukovski, a slušaocima se dâ da samostalno obrađuju bataljonski zadatak. Sa slušaocima se obradi divizijski, a pukovski zadatak samostalno sami rade.

Pokaznim zanimanjima u stranim armijama poklanja se velika pažnja. Tako, na primer, u engleskoj štabnoj školi za 10 meseci školovanja izvede se 35 ovih zanimanja. U sovjetskim vojnim školama takođe.

Najčešći oblik grupnih zanimanja. Posle pokaznih obično se prelazi na polupokazna grupna zanimanja.⁴ Na njima su aktivni i nastavnici i slušaoci, jer većinu pitanja sami slušaoci pripremaju, a kasnije sa nastavnikom na času razrađuju. Zato je kod ovog metoda podjednako važna priprema slušalaca i nastavnika. Za ovu vrstu zanimanja važno je da se odaberu aktuelne teme i to one koje se drugim metodom nisu mogle obraditi ili one koje su za ovakvo zanimanje posebno povoljne. Praksa je pokazala da od učesnika treba tražiti rešenja, a iznošenje procena samo u onom slučaju kada je potrebno dokazivati zašto je baš takvo rešenje slušalac doneo. Radne karte i zadatke slušaocima treba dati blagovremeno i to najmanje na 10—15 dana pre početka zanimanja, tako da bi se mogli solidno pripremiti. Na ovom zanimanju od slušalaca se zahteva da svoja rešenja izlažu sa radne karte i da ih prikazuju šematski i tabelarno, kratko, jasno i bez davanja bilo kakvih drugih uvoda. Ova zanimanja može voditi jedan nastavnik, a mogu i više njih, svaki po svome vidu, rodu i službi. Oni se mogu pojedinačno javljati na časovima, a mogu i svi zajedno da budu na času i da se međusobno dopunjavaju u davanju objašnjenja i pokazivanju slušaocima kako treba raditi. Nastavnici se obično nalaze u ulogama pretpostavljenih starešina pojedinih — sadejstvajućih komandi ili drugih organa. Slušaoci mogu da rešavaju određena pitanja svaki za sebe, ili po grupama od 4 do 6. To se ostvaruje na taj način što se od jedne grupe, klase, bataljona, čete, voda, itd. formira nekoliko komandi-štabova. Svaki slušalac ovde mora pratiti i rad ostalih svojih drugova, jer uloge u toku rada treba često menjati. Ovaj metod je veoma povoljan za primenu u trupnim komandama, pa i u ustanovama gde ima više raznih organa vidova, rodova i službi koje treba uvežbavati za rad na funkcionalnim dužnostima. U poslednje vreme izvođenje ovakvih grupnih zanimanja dobija sve veći značaj. U engleskoj štabnoj školi odnos ovog metoda naspram klasičnog grupnog zanimanja je 21:9. U sovjetskim vojnim školama ovaj način se veoma često primenjuje, naročito u dinamici dejstva.

⁴ Ovo je osnovni i najčešće primenjivani oblik grupnih zanimanja.

Kao i kod pokaznih i kod polupokaznih zadataka treba slušaocima u toku ili na kraju zanimanja davati primerna rešenja. Veoma je važno da slušaoci vide oformljena primerna rešenja za svaki zadatak. Praksa nekih stranih škola nam pokazuje da ovo daje dobre rezultate i da se zadaci sa primernim rešenjima nalaze u jednoj određenoj prostoriji odakle ih slušaoci uvek mogu uzeti i slobodno koristiti. Iz primernih rešenja oni će praktično videti metod rada na razradi zadataka kao i sadržaj i formu pojedinih borbenih dokumenata. Ovo je važno i zbog stvaranja jedinstvenih pogleda, ali ne i šablona. Ako su ovi zadaci stvarno primerno razrađeni, to su samo putevi kojima se dolazi do najboljih rešenja u određenim situacijama.

Kroz kontrolne zadatke se proverava kako su slušaoci, učesnici zanimanja, savladali određenu taktičko-operativnu radnju, a mogu se proveravati i pojedine komande i štabovi. Broj nastavnih pitanja mora biti u skladu sa vremenom koje se daje za rad slušalaca. Zadaci mogu biti opštevojni, rodovski i vidovski, a mogu se davati i za vreme izvođenja samog kompleksnog zadatka na taj način što se slušaocima da pojedinačno da samostalno reše jednu supoziciju. Prilikom rešavanja kontrolnog zadatka slušaoci mogu biti u jednoj i raznim ulogama, a od njih treba tražiti da pismeno i šematski oforme rešenja. Da bi se izbegle duge procene i proizvoljno oformljavanje nekih dokumenata, praksa je pokazala da od slušalaca treba tražiti da rade samo ona dokumenta koja su našim borbenim i drugim pravilima propisana. Pošto je kod nas dokumentacija još uvek glomazna, u štabu puka se npr. vodi oko 25 raznih dokumenata, dobro je da rukovodioci grupnog zanimanja odrede za svaki konkretan zadatak koja dokumenta treba oformiti. U ovom radu od slušalaca tražimo više rešenja, a procene samo ukoliko je to potrebno.

Praksa i iskustva nekih armija nam pokazuju da se kontrolni zadaci mogu raditi uz i bez prisustva nastavnika, što zavisi od toga da li svi slušaoci rešavaju jedno pitanje ili su u raznim ulogama i rešavaju razne zadatke i na razne načine. U svakom slučaju kroz kontrolne zadatke polaziti od toga da nam je, pored glavnog cilja da se proveru kako su slušaoci shvatili određenu tematiku, isto tako i cilj da slušaoci nauče samostalno da rešavaju zadatke. Na osnovu rezultata rada slušalaca nastavnici mogu sagledati i rezultate svoga rada i preduzeti odgovarajuće mere za bolju obradu slabije savladanih pitanja. Ako na jednom kontrolnom zadatku preko 25% starešina donese slaba rešenja, logično je da se i nastavnici zapitaju da li je sve u njihovom radu bilo dobro.

Zadaci se rade od 3 do 8 časova, a uslovi rada po karti su isti za sve rešavaoce. To pruža mogućnost dosta realne ocene sa kakvim vojnostručnim znanjem raspolazu pojedinci i koliko su uvežbani za sve uloge u radu štaba. Pri određivanju vremena treba imati u vidu da je veoma važno da se vreme ograniči i da bude realno postvljeno tako da u tom roku slušaoci mogu doneti tražena rešenja. Pri davanju ovih zadataka treba voditi računa da se slušaoci

ne prenatrpavaju nepotrebnim podacima koji ničemu ne služe, već da im se daju realni podaci do kojih bi u stvarnoj situaciji odgovarajući starešina mogao doći. Praksa je pokazala da za kontrolne zadatke učesnicima treba ranije dati situacije i osnovni zadatak, a najkasnije na sam dan rešavanja zadataka, tako da ne gube vreme u traženju pojedinih mesta na karti i na unošenju već date situacije. Ovakav način rada omogućava slušaocima da sve snage usmere na donošenje rešenja i njegovog što boljeg oformljenja na radnoj karti, grafikonu, pregledu, tabeli ili na bilo koji drugi način.

Analiza rešenja kontrolnih zadataka je veoma važna. Nju može vršiti cela grupa koja je zadatak istovremeno završila a može i svaki pojedinac posebno. Koji će se način primeniti zavisiće od raspoloživog vremena, a i od toga da li su svi učesnici zanimanja rešavali zadatak u jednoj ili više uloga. U svakom slučaju nastavnik mora dobro i savesno pregledati kontrolni rad i dati svestrane i objektivne primedbe. Kao osnova za obaranje jednog rešenja treba da služi princip koliko ono odudara i odstupa od proklamovanih koncepcija i pravilskih odredaba, a ne od ličnog shvatanja pojedinog nastavnika.

Metodska razrada zadatka ima za cilj da se slušaoci obuču u sastavljanju i razradi taktičko-operativnog zadatka, kao i razradi elaborata za bilo koju formu obuke starešina komandi i jedinica. Rad učesnika na metodičkoj razradi može biti po grupama ili samostalan. Samostalan individualan rad svakog slušaoca, učesnika na metodičkoj razradi takođe se često primenjuje u našoj praksi i on daje veoma dobre rezultate. Ako ima uslova, ovakav način rada korisno je primeniti bilo da je cilj obučavanje slušalaca ili proveravanje znanja i ocenjivanje. U svakom slučaju slušaoci rade svoj zadatak potpuno samostalno ili uz pomoć nastavnika što zavisi od postavljenog cilja zanimanja.

Ovakav način rada ima izvesnih prednosti nad radom po grupama, jer pruža bolje mogućnosti za obučavanje svakog pojedinca, ali je isto tako nešto neekonomičniji zbog toga što zahteva angažovanje većeg broja nastavnika za svaku nastavnu grupu i nešto duže vreme. Ovaj način metodičke razrade posebno je povoljan za primenu u komandama jedinica i tamo gde je mali broj starešina određene specijalnosti.

Da bi starešina shvatio i da bi mu bilo jasno kad, kako i pod kakvim uslovima treba da razrađuje zadatke, najbolje je izdati pismeno naređenje u kome se reguliše, između ostalog tema i za koju jedinicu se zadatak radi (pb, pp i pd); vrsta taktičkog zadatka; koja dokumenta oformiti za koju nastavnu formu (grupno zanimanje, ratnu igru, vežbu, itd.) treba elaborat razraditi; u kojim uslovima se zadatak izvršava — ojačanje, podrška, varijanta „plave” strane, mesto jedinice u borbenom poretku više komande i dr.; zemljište, vreme i meteorološki uslovi; vreme predaje zadatka, itd.

Starešina koji naređuje izradu zadatka dužan je da zadatak pregleda, oceni i da kritički osvrt na metodičku razradu sa potpunim objašnjenjem onih pitanja koje je razrađivač pogrešno ili nepotpuno obradio.

Ovakvim načinom rada individualni zadaci dobijaju svoje pravo mesto. Komande od njih mogu imati znatne koristi, bilo da se na istom zemljištu razrađuju razne varijante borbenih dejstava bilo da zadaci služe samo kao materija za širu i konkretniju studiju određenih pravaca. Pojedini zadaci mogu da se koriste za grupno zanimanje u celini ili uz delimičnu preradu.

Na grupnim zanimanjima u školama i komandama starešine i slušaoci procene, referate i planove pišu nadugačko i u neograničenom vremenu. Gubi se iz vida da je za rukovođenje borbenim dejstvima potrebna velika brzina rada i ogromni naponi starešina. U nekim stranim školama posebno se vežba kratko i sadržajno pisanje referata, naređenja, zapovesti, odluka i planova i usmeno izlaganje, a za najbolje rezultate škole daju posebne nagrade slušaocima.

Veoma je važno uvežbavanje starešina i štabova u brzini reagovanja u toku dinamike. U nekim stranim vojnim školama danas se za komandantsku procenu armijske situacije ne daje više od jednog časa, a za podnošenje referata vreme se strogo ograničava na nekoliko minuta. Da bi se dobilo u vremenu komandanti jedinica neposredno upoznaju celu komandu i organe štaba sa dobijenim zadatkom i odmah daju zadatke organima komande i štaba. U oformljavanju zapovesti za pojedine zadatke koriste se unapred pripremljeni obrasci koji se u toku izdavanja popunjavaju. U nekim armijama starešine, od komandanta divizije pa naviše, svoje zapovesti izlažu usmeno, snimaju ih na magnetoskopsku traku pa ih avionima, helikopterima i drugim sredstvima prenose na KM potčinjenih komandanata, a tek kasnije ih, kada se dobije u vremenu, oformljuju. Da bi brže radili oficiri i štab imaju prethodno pripremljene razne proračune po varijantama i različitim zadacima. Dokumentacija je u pojedinim armijama svedena na minimum. Tako se, na primer, za pojedine taktičke zadatke u mnogim školama, sem radne karte, ne vodi ni jedan drugi dokumenat.

Umesto zaključka za potvrdu važnosti grupnih zanimanja u obuci starešina najbolje nam može poslužiti odgovor načelnika Generalštaba JNA urednika lista „Narodna armija“ od 30. aprila 1965. god. u kome kaže:

„Naša pravila daju solidnu osnovu i mogućnost za to da sve starešine shvate uslove u kojima će se izvoditi buduća ratna dejstva. Zato je ovladavanje našom operativno-taktičkom misli i dalje aktuelan zadatak svih komandi do DSNO zaključno. Što se tiče metode, u fazi nejasnoća i ujednačavanja pogleda na pojedine probleme ratne veštine — obuku komandi i starešina treba prvenstveno izvoditi metodom grupnih zanimanja, a tek pošto se stvari načelno raščiste — onda ići na uvežbavanje komandi, tj. više primenjivati štabne i KŠRI. No, za uspeh u obuci komandi i štabova možda je trenutno još značajniji individualni rad starešina, tj. koliko i kako svaki pojedinac prati našu i stranu vojnu literaturu, s koliko upornosti proučava sve ono što bi, na bilo koji način, upotpunilo njegova saznanja o savremenim borbenim dejstvima i ratnoj tehnici”.

Potpukovnik
Milorad BOGDANOVIC